

Investigating the Effect of Managerial Overconfidence and Accrual-based Earnings Management

Seyed kazem Ebrahimi¹, Sadegh Sarbazi-Azad^{2*}

1- Associate Prof., Accounting Department, Faculty of Economics and Management, Semnan University, Semnan, Iran
kebrahimi@semnan.ac.ir

2- MSc. Accounting Department Faculty of Economics and Management, Semnan University, Semnan, Iran
sadeghazad90@gmail.com

Abstract

Overconfidence can be summarized as unwarranted faith in one's intuitive reasoning, judgments, and cognitive abilities. Overconfident managers by the belief that they possess special information (that the others do not) overestimate their information integrity and consequently their firms' future earnings and cash flows, and usually have positive perspective on firm's future risk and return. The aim of this study is to investigate the impact of managerial overconfidence on accrual-based earnings management in 95 companies listed in Tehran Stock Exchange during the years 2006 to 2014. In this study, in order to measure managerial overconfidence, two criteria based on investment and financial leverage was implemented. The results showed that there is a positive and significant relationship between managerial overconfidence (based on both overinvestment and financial leverage) on accrual-based earnings management.

Keywords: Managerial overconfidence, Earnings management, Accrual-based earnings management.

تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریت در مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی

سید کاظم ابراهیمی^۱، صادق سربازی آزاد^{۲*}

۱- استادیار گروه حسابداری دانشکده اقتصاد و مدیریت. دانشگاه سمنان

Email: kebrahimi@semnan.ac.ir

۲- کارشناس ارشد حسابداری. دانشگاه سمنان. دانشکده اقتصاد و مدیریت گروه حسابداری

Email: Sadeghazad90@gmail.com

چکیده

بیش اطمینانی، اعتقاد بی اساس درباره توانایی های شناختی، قضاوت ها و استدلال شهودی فرد است. مدیران بیش اطمینان در نتیجه این باور که اطلاعات ویژه ای در اختیار دارند (که دیگران در اختیار ندارند)، دقت اطلاعات خود و به تبع آن، سودها و جریان های نقدی آینده واحد تجاری را بیش از حد تخمین می زنند و چشم انداز مثبتی از ریسک و بازده آینده دارند. هدف این پژوهش، بررسی تأثیر بیش اطمینانی مدیریت در مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی در ۹۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۳ است. در این پژوهش برای اندازه گیری بیش اطمینانی مدیریت از دو معیار مبتنی بر سرمایه گذاری و اهرم مالی استفاده شده است. تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از آزمون فرضیه پژوهش، نشان دهنده وجود ارتباط مثبت و معنادار بین بیش اطمینانی مدیریت بر اساس هر دو شاخص بیش اطمینانی مدیریت مبتنی بر سرمایه گذاری و اهرم مالی بر مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی است.

واژه های کلیدی: بیش اطمینانی مدیریت، مدیریت سود، مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی اختیاری

مقدمه

اطمینان بیش از حد، یکی از مهم‌ترین یافته‌های علم روان‌شناسی در حوزه تصمیم‌گیری است. روان‌شناسان دریافته‌اند افراد، توانایی‌هایشان را در انجام درست وظایف، بیش از اندازه برآورد می‌کنند و این تخمین بیش از اندازه، با اهمیتی که شخص برای وظایف قائل است، رابطه مستقیم دارد. در همین زمینه، روان‌شناسان به این نتیجه رسیده‌اند که افراد در هنگام تصمیم‌گیری و قضاوت، به اطلاعات برجسته، وزن بیشتری می‌دهند. بررسی آثار اطمینان بیش از حد مدیران در رویه‌های شرکت، شامل رویه‌های حسابداری، از آن رو اهمیت دارد که اطمینان بیش از حد به اتخاذ تصمیم‌های نادرست و سیاست‌های نامناسب سرمایه‌گذاری، تأمین مالی یا حسابداری ممکن است منجر شود و هزینه‌های سنگینی را بر شرکت تحمیل کند [۱۷]. بیش‌اطمینانی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصی مدیران است که در ریسک‌پذیری تأثیر می‌گذارد [۱۰]. مدیران بیش‌اطمینان، احتمال و تأثیر رویدادهای مطلوب در جریان‌های نقدی شرکت را بیش از واقع تخمین می‌زنند و احتمال و تأثیر رویدادهای منفی را کمتر از واقعیت ارزیابی می‌کنند [۱۴، ۲۲]. مطالعات نشان می‌دهد با افزایش بیش‌اطمینانی مدیران، احتمال استفاده از روش‌های حسابداری محافظه‌کارانه کمتر می‌شود [۱]، احتمال اشتباه در گزارش سود به دلیل نگرش‌های خوش بینانه مدیریت افزایش می‌یابد [۳۱]، بر احتمال ارائه مجدد صورت‌های مالی و مدیریت سود واقعی افزوده می‌شود [۱۶، ۲۴، ۳۲] و اثربخشی کنترل‌های داخلی کاهش می‌یابد [۷].

براساس پژوهش‌های پیشین، مدیران بیش‌اطمینان ممکن است به دلیل اطمینان بیش از حدی که به گزارش فعالیت‌های شرکت دارند و یا به دلیل

اعمال نکردن اصلاحات پیشنهادی حسابرس، از انجام حسابرسی امتناع و بدینگونه، فرصت بیشتری برای مدیریت سود خود فراهم کنند [۱۰، ۱۳]؛ از این رو، می‌توان انتظار داشت مدیران بیش‌اطمینان، برای ارائه تصویر مطلوبی از عملکرد مالی خویش، تمایل بیشتری به اعمال مدیریت سود داشته باشند؛ در نتیجه، این اقدام باعث کاهش کیفیت گزارش‌های مالی می‌شود و زمینه را برای وجود احتمال تقلب در صورت‌های مالی افزایش می‌دهد [۳۰]. همچنین مدیران بیش‌اطمینان ممکن است به دلیل بیش‌اطمینانی که به سودآوری آینده واحد تجاری دارند، به مدیریت سود اقدام کنند. علاوه بر این، گفتنی است مدیران بیش‌اطمینان به دلیل این باور که آنها اطلاعات ویژه‌ای در اختیار دارند، دقت اطلاعات خود و به تبع آن، سودها و جریان‌های نقدی واحد تجاری را بیش از حد تخمین می‌زنند و چشم‌انداز مثبتی از ریسک و بازده آینده شرکت در ذهن پیروانند. گفتنی است مدیریت سود به‌طور در خور ملاحظه‌ای، تحت تأثیر انتظارات درباره سودهای آینده است و بیش‌اطمینانی مدیریت در این انتظارات اثر می‌گذارد [۴، ۵]؛ بنابراین، با توجه به آنچه بیان شد، پرسش اصلی این است که آیا بین بیش‌اطمینانی مدیریت و مدیریت سود، ارتباط معناداری وجود دارد؟ و در صورت وجود رابطه معنادار، نوع رابطه چگونه است؟ براساس این، هدف اصلی پژوهش، بررسی تأثیر بیش‌اطمینانی مدیریت در مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

مبانی نظری

بیش‌اطمینانی یا اعتماد بیش از حد به خود را اعتقاد بی‌اساسی درباره توانایی‌های شناختی، قضاوت‌ها و

کیفیت منجر می‌شود و دیگر عوامل در کیفیت سود دخیل هستند [۱۶]. مدیریت سود به‌طور در خور توجهی، تحت تأثیر انتظارات درباره عملکرد و سودهای آینده است و بیش اطمینانی مدیریت در این انتظارات اثر می‌گذارد [۲۶]. وجود ویژگی بیش اطمینانی در مدیران در نحوه شناسایی سود و زیان و مبلغ دفتری دارایی‌ها و بدهی‌ها تأثیر گذار است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت بیش اطمینانی مدیران به افزایش هموارسازی سود نیز منجر خواهد شد [۴]. همچنین مدیران بیش اطمینان، بازده آینده ناشی از پروژه‌های سرمایه‌گذاری شرکت را بیشتر برآورد و در چنین پروژه‌هایی، سرمایه‌گذاری بیشتری می‌کنند؛ بنابراین ممکن است زیان را به تأخیر بیندازند و برآوردهای خوش‌بینانه‌ای در تعیین ارزش دارایی‌های جاری و یا بلندمدت داشته باشند [۲۹]. افزایش سرمایه‌گذاری در پروژه‌های سرمایه‌ای، مخارج سرمایه‌ای را افزایش می‌دهد؛ در نتیجه، هزینه استهلاک و دیگر هزینه‌های عملیاتی، افزایش و در نهایت، هزینه مالیات شرکت کاهش می‌یابد؛ به عبارت دیگر، اطمینان بیش از حد مدیریت، میزان سرمایه‌گذاری در طرح‌های کاهنده مالیات را افزایش می‌دهد و به افزایش پرهیز مالیاتی منجر می‌شود [۳]. به‌طور کلی، گفتنی است بیش اطمینانی به برآورد بیش از حد راجع به جریان‌های نقدی و سودآوری واحد تجاری منجر می‌شود. این موضوع در تصمیم‌های آنها، شامل تصمیم‌گیری درباره مدیریت سود می‌تواند تأثیر بگذارد. یکی دیگر از تبعات بیش اطمینانی مدیران این است که موجب می‌شود مدیران نسبت به عملکرد آینده شرکت‌ها خوش‌بین باشند و این امر، تمایل آنها را به انتشار سود پیش‌بینی شده افزایش می‌دهد. مدیران بیش اطمینان در مقایسه با دیگر مدیران، محافظه‌کاری

استدلال شهودی فرد می‌توان تعریف کرد. مفهوم بیش اطمینانی در مجموعه وسیعی از بررسی‌ها و آزمایش‌های روان‌شناسانه از نوع شناختی بررسی شده است که نشان می‌دهد افراد هم درباره توانایی‌هایشان در پیش‌بینی و هم درباره دقت اطلاعات خود، برآورد بیش از اندازه‌ای دارند. چنین افرادی در تخمین احتمالات ضعیف عمل می‌کنند و اغلب رویدادهایی با احتمال وقوع بسیار کمتر از صد در صد را حتمی می‌دانند [۲۸، ۲۷]. گفتنی است مشاغلی که به قضاوت بیشتر نیاز دارند، بیشتر از مشاغل دیگر دچار بیش اطمینانی می‌شوند؛ ضمن آنکه هرچه تخصص افراد بیشتر باشد، در معرض بیش اطمینانی بیشتری قرار می‌گیرند [۱۷]. به‌طور خلاصه، گفتنی است افراد خود را از آنچه واقعاً هستند، باهوش‌تر می‌پندارند و معتقدند اطلاعات بهتری در اختیار دارند؛ به‌عنوان مثال، برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری در یک شرکت خاص، اغلب انتظار زیان را نادیده می‌گیرند و بعداً در صورتی که شرکت، عملکرد ضعیفی داشته باشد، احساس تعجب و نارضایتی می‌کنند [۲۷].

مدیریت سود، پدیده‌ای جهانی در گزارشگری شرکت‌ها و یا گزارش اطلاعات مرتبط با سود است. مدیریت با تلاش برای نشان دادن کیفیت سود معقول براساس انتظارات سهامداران یا مطابق الزامات برای اخذ مجوز مربوط به قانون‌گذاران، به مدیریت سود اقدام می‌کند [۱۲]. گفتنی است مدیریت سود، وجوه اشتراک زیادی با کیفیت سود در ارزیابی سلامت مالی شرکت دارد [۱۶]؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت مدیریت سود بیشتر، کیفیت سود کمتری را در بر دارد؛ هرچند نبود مدیریت سود (مدیریت سود کم) به معنای تضمین کیفیت خوب سود نیست؛ زیرا عوامل دیگری از قبیل بازار سرمایه، استانداردهای ضعیفی که به گزارش‌های با

کمتری در مقابل شناسایی کمتر از واقع درآمد و شناسایی بیشتر هزینه‌ها از خود نشان می‌دهند. احمد و دوئلن (۲۰۱۳) بیان می‌کنند بیش اطمینانی، اثری منفی در محافظه‌کاری دارد و نظارت بیرونی قوی، این آثار منفی را کاهش نخواهد داد [۲۵]؛ در نتیجه، اطمینان بیش از حد مدیریت باعث می‌شود مقادیر سودهای پیش‌بینی‌شده، انحراف زیادی از سود واقعی داشته باشد [۲۲].

از نظر حجازی و همکاران (۱۳۹۱) مدیریت سود از دو روش امکان‌پذیر است: مدیریت مبتنی بر ارقام حسابداری و مدیریت سود واقعی. در حالت اول، مدیریت با ارقام تعهدی اختیاری، به دستکاری ارقام حسابداری براساس اهداف خود اقدام می‌کند. در حالت دوم، مدیر با دستکاری فعالیت‌های واقعی، به مدیریت سود اقدام می‌کند و به سود مدنظر خود دست می‌یابد [۱۵]. کوهن و زاروین^۱ (۲۰۱۰) دستکاری در فعالیت‌های واقعی را از اعمالی تلقی می‌کنند که در روال عادی فعالیت‌های تجاری انجام می‌دهند. دستکاری فعالیت‌های واقعی در جریان‌های نقدی و در پاره‌ای از موارد در ارقام تعهدی تأثیر می‌گذارد [۹]. مدیریت ارقام تعهدی اختیاری با تغییر فعالیت‌های اقتصادی اساسی یک شرکت انجام نمی‌شود؛ بلکه با انتخاب روش‌های حسابداری و برآوردهای حسابداری انجام می‌شود. این در حالی است که دستکاری فعالیت‌های واقعی با تغییر فعالیت‌های اساسی یک شرکت انجام می‌شود [۱۸].

همچنین در مبانی موضوع، تاکنون معیارهای متفاوتی برای اندازه‌گیری بیش اطمینانی ارائه شده است. یکی از معیارهای مدنظر درباره‌ی بیش اطمینانی مدیران، تصمیم‌های مدیران درباره‌ی اعمال اختیار خرید

سهام است. مدیران ریسک‌گریز نسبت به اعمال زودتر اختیار خرید سهام تمایل نشان می‌دهند؛ در حالی که مدیرانی که به توانایی‌های خود و چشم‌انداز شرکت، اطمینان زیادی دارند، اختیارهای سهام خود را به مدت طولانی‌تری حفظ می‌کنند [۱، ۲۳]. انتظار می‌رود مدیرانی که عملکرد خوبی دارند، پاداش زیادی دریافت می‌کنند و شهرت رسانه‌ای خوبی دارند، به احتمال بیشتری بیش اطمینانی دارند [۲۲، ۲۳]. از دیگر معیارهای بیش اطمینانی به سوگیری مدیران در پیش‌بینی سود (تفاوت بین سود پیش‌بینی و سود واقعی) و تصمیم‌های سرمایه‌گذاری شرکت می‌توان اشاره کرد [۶، ۸]. از دیگر معیارهای کاربردی در زمینه‌ی بیش اطمینانی مدیران به تمایل مدیران به استفاده‌ی بیشتر با اهرم و بدهی می‌توان اشاره کرد. براساس این، گفتنی است مدیران بیش اطمینان، به دلیل اطمینان بیش از حد به عملکرد شرکت و سودآوری آینده و توانایی بازپرداخت به موقع بدهی‌ها، تأمین مالی با انتشار سهام را نسبت به تأمین مالی با بدهی گران‌تر تصور می‌کنند [۲۰]. با در نظر گرفتن مبانی نظری، پژوهش‌های پیشین و نتایج آنها، هدف اساسی این پژوهش، تبیین ارتباط بیش اطمینانی مدیریت و مدیریت سود است. با توجه به هدف پژوهش، فرضیه‌ی پژوهش به صورت زیر مطرح می‌شود:

- بین اطمینان بیش از حد مدیریت و مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی، ارتباط معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر روش، در زمره‌ی پژوهش‌های توصیفی و به لحاظ هدف، در زمره‌ی پژوهش‌های کاربردی است. نمونه آماری این پژوهش را کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران

کالا است. اولین شاخص بیش اطمینانی مبتنی بر سرمایه گذاری (*OverconInv*) براساس پژوهش-های قبلی [۱] انتخاب شده است. بدین منظور، ابتدا الگوی رگرسیونی رابطه ۲ به صورت مقطعی برآورد می شود و پس از آن در هر سال باقی مانده حاصل از الگوی رگرسیون محاسبه خواهد شد. در صورتی که باقی مانده الگوی رگرسیونی رابطه ۲ برای شرکتی بزرگ تر از صفر باشد؛ یعنی در آن شرکت بیش سرمایه گذاری وجود دارد؛ از این رو، این شاخص برابر یک و در صورتی که مقدار باقی مانده الگوی رگرسیونی رابطه ۲ کمتر از صفر باشد، مقدار صفر در نظر گرفته می شود. استفاده از این شاخص بر این مبنا است که در شرکت هایی که دارایی ها با نرخ بیشتری به نسبت به فروش رشد می کنند، مدیران در مقایسه با همتایان خود در شرکت بیشتر سرمایه گذاری می کنند؛ به عبارت دیگر، مدیران بیش اطمینان به سرمایه گذاری در دارایی ها در مقایسه با فروش، تمایل بیشتری دارند [۱].

رابطه ۲)

$$AssetGr_{j,t} = \beta_0 + \beta_1 SaleGr_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

در این رابطه $AssetGr_{j,t}$ و $SaleGr_{j,t}$

نشان دهنده رشد دارایی ها و رشد فروش است. لی [۲۱] نشان داد از آنجا که مدیران بیش اطمینان، تأمین مالی با انتشار سهام را بسیار گران تصور می کنند، تمایل دارند از اهرم و بدهی بیشتری استفاده کنند. بر همین اساس و پیروی از بن دیوید و همکاران [۶] در این پژوهش، مازاد نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام شرکت بر صنعت، دومین معیار اطمینان بیش از حد مدیریت (*OverconLev*) در نظر گرفته شده است.

در سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ تشکیل داده است که به دلیل نامتجانس بودن برخی از اعضای نمونه، محدودیت های زیر بر آن اعمال شده است: نمونه های انتخابی از لحاظ صنایع مختلف در بورس، متنوع، اطلاعات آنها در دسترس و دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفند باشد و در دوره مدنظر، تغییر فعالیت یا تغییر دوره مالی نداده باشند، جزء شرکت های واسطه گری، سرمایه گذاری، لیزینگ و بیمه نباشند (به دلیل تفاوت در ترازنامه و ماهیت خاص فعالیت) و تمام داده های لازم از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ در دسترس باشد. با توجه به شرایط و محدودیت های بالا، از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در مجموع، تعداد ۹۵ شرکت انتخاب شد. داده های پژوهش با استفاده از بانک اطلاعاتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران (کدال) و پایگاه های اینترنتی بورس گردآوری شده است. فرضیه پژوهش پس از گردآوری داده ها، به کمک نسخه ششم نرم افزار Eviews آزموده شد.

در این پژوهش برای محاسبه اطمینان بیش از حد مدیران از دو متغیر مستقل در قالب یک الگوی پژوهشی استفاده شده است؛ بنابراین اولین شاخص اطمینان بیش از حد براساس سرمایه گذاری به صورت رابطه ۱ ارائه می شود.

رابطه ۱)

$$DAC_{j,t} = \beta_0 + \beta_1 OverconInv_{j,t} + \sum Control Variables_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

که در آن $DAC_{j,t}$ نشان دهنده ارقام تعهدی اختیاری و $OverconInv_{j,t}$ معرف بیش اطمینانی مدیریت براساس شاخص اول مبتنی بر سرمایه گذاری است. $Control Variables_{j,t}$ متغیرهای کنترلی شامل اهرم مالی، اندازه شرکت، نرخ بازده دارایی ها، موجودی نقد و جمع حساب های دریافتی و موجودی

1. Li

2. Ben-David

محاسبه می‌شود که از تفاوت سود خالص و وجه نقد عملیاتی است؛ سپس با استفاده از الگوی تعدیل‌شدهٔ جونز که کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) ارائه کرده‌اند، ارقام تعهدی اختیاری از غیراختیاری تفکیک می‌شود:

رابطهٔ (۴)

$$\frac{TAC_{j,t}}{AT_{j,t-1}} = \beta_0 \left(\frac{1}{AT_{j,t-1}} \right) + \beta_1 \left[\frac{\Delta REV_{j,t} - \Delta REC_{j,t}}{AT_{j,t-1}} \right] + \beta_2 \frac{PPE_{j,t}}{AT_{j,t-1}} + \beta_3 ROA + \varepsilon_{j,t}$$

که در آن:

TAC کل ارقام تعهدی، ΔREV تغییر در درآمد فروش، ΔREC تغییر در خالص حساب‌های دریافتی، PPE اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، ROA بازده دارایی‌ها، AT برابر با کل دارایی‌های شرکت.

پس از تخمین پارامترهای رابطهٔ ۴، ارقام تعهدی غیراختیاری (NDAC) به شرح زیر برای دورهٔ برآورد محاسبه می‌شود:

رابطهٔ (۵)

$$NDAC = \widehat{\beta}_0 \left(\frac{1}{AT_{j,t-1}} \right) + \widehat{\beta}_1 \left[\frac{\Delta REV_{j,t} - \Delta REC_{j,t}}{AT_{j,t-1}} \right] + \widehat{\beta}_2 \frac{PPE_{j,t}}{AT_{j,t-1}} + \widehat{\beta}_3 ROA$$

در نهایت، ارقام تعهدی اختیاری به شرح زیر محاسبه می‌شود.

$$DAC = \frac{TAC_{j,t}}{AT_{j,t-1}} - NDAC \quad \text{رابطهٔ (۶)}$$

اهرم مالی: با تقسیم جمع بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها به دست می‌آید. اندازهٔ شرکت: برای محاسبهٔ اندازهٔ شرکت از لگاریتم طبیعی دارایی‌ها استفاده شده است. نرخ بازده دارایی‌ها: از تقسیم سود قبل از بهره و مالیات به میانگین دارایی‌ها به دست می‌آید. موجودی نقد: از تقسیم وجه نقد بر میانگین دارایی‌ها محاسبه می‌شود.

در صورتی که نسبت بدهی به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت، بزرگ‌تر از میانهٔ صنعت مدنظر در همان سال باشد، مدیران با اطمینان بیش از حد در آن شرکت حضور دارند. در صورت حضور مدیران بیش اطمینان به این متغیر، عدد یک اختصاص داده می‌شود و در غیر این صورت، عدد صفر لحاظ می‌شود. براساس این، دومین شاخص برای محاسبهٔ اطمینان بیش از حد مدیران براساس اهرم مالی به شرح زیر است:

رابطهٔ (۳)

$$DAC_{j,t} = \beta_0 + \beta_1 OverconLev_{j,t} + \Sigma Control Variables_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

$OverconLev_{j,t}$ و نشان‌دهندهٔ اطمینان بیش از حد مدیریت براساس دومین شاخص یعنی اهرم مالی است. $Control Variables_{j,t}$ متغیرهای کنترلی شامل اهرم مالی، اندازهٔ شرکت، نرخ بازده دارایی‌ها، موجودی نقد و جمع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا است.

در این پژوهش برای محاسبهٔ مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی از الگوی کوتاری و همکاران^۱ (۲۰۰۵) استفاده شده است. ارقام تعهدی اختیاری، ارقامی است که مدیریت بر آنها کنترل دارد و آنها را می‌تواند به تأخیر اندازد و یا حذف کند و یا به ثبت و شناسایی آنها سرعت ببخشد. از آنجا که ارقام تعهدی اختیاری در اختیار مدیریت است، از تعهدی‌های اختیاری (DAC) به عنوان شاخصی در کشف مدیریت سود استفاده می‌شود.

ارقام تعهدی اختیاری، استفادهٔ مدیریت از ارقام تعهدی را (کمتر یا بیشتر از حد معمول) در گزارشگری سود اندازه‌گیری می‌کند؛ یعنی سودی مدیریت‌شده است که ارقام تعهدی اختیاری بیشتری دارد [۲]. برای محاسبهٔ ارقام تعهدی اختیاری، ابتدا کل ارقام تعهدی

همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، با توجه به نزدیکی میانه و میانگین، گفتنی است تمام متغیرهای پژوهش، توزیع آماری مناسبی دارند. با توجه به میانگین متغیرهای اطمینان بیش از حد مدیریت، گفتنی است حدود ۵۰ درصد از مدیران شرکت‌های نمونه، اطمینان بیش از حد دارند.

جمع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا: با تقسیم مجموع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا به دارایی‌ها محاسبه می‌شود.

یافته‌ها

جدول ۱ آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را برای ۹۵ شرکت عضو نمونه، در ۸ سال نشان می‌دهد.

جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	
بیش اطمینانی مدیریت - معیار اول	۰/۴۸۷	۰	۱	۰	۰/۵۰۲	مستقل
بیش اطمینانی مدیریت - معیار دوم	۰/۴۲۲	۰	۱	۰	۰/۴۹۷	
اهرم مالی	۰/۶۳۹	۰/۶۲۵	۱/۸۵۱	۰/۰۹۱	۰/۲۱۳	کنترلی
اندازه شرکت	۱۳/۵۹۶	۱۳/۴۸۹	۱۸/۴۵۵	۱۰/۸۱۶	۱/۴۰۶	
نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۱۴۱	۰/۱۲۵	۰/۶۷۱	-۰/۴۱۳	۰/۱۲۸	
موجودی نقد	۰/۰۳۸	۰/۰۲۶	۰/۴۶۱	۰/۰۰۱	۰/۰۴۱	
جمع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا	۰/۴۵۵	۰/۴۶۸	۰/۹۱۹	۰/۰۰۳	۰/۲۰۵	
مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی اختیاری	-۰/۰۶۱	-۰/۰۵۸	۱/۰۹۴	-۰/۷۹۱	۰/۱۵۶	وابسته

سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد. براساس نتایج جدول ۲ انتظار می‌رود اطمینان بیش از حد مدیریت بر مبنای سرمایه‌گذاری، تأثیر مثبتی در مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی داشته باشد. همانگونه که نتایج مندرج در جدول ۲ نشان می‌دهد، سطح معناداری محاسبه شده برای متغیر اطمینان بیش از حد مدیریتی کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ از این رو، می‌توان نتیجه گرفت اطمینان بیش از حد مدیریت در مدیریت سود تأثیر معناداری دارد؛ بنابراین مدیران بیش اطمینان، گرایش بیشتری به مدیریت سود دارند. با توجه به مقدار آماره F (۱۲/۵۹۷) و سطح خطای آن (۰/۰۰۰) گفتنی است درکل، الگوی پژوهش، معناداری زیادی دارد. مقدار

براساس یافته‌های پژوهش، مقدار آماره F لیمر (۳/۸۴۵، ۶/۱۷۵) برای هر دو الگوی مبتنی بر اطمینان بیش از حد مدیریت کمتر از سطح معناداری ۵ درصد است؛ بنابراین استفاده از روش داده‌های تابلویی در مقابل روش داده‌های تلفیقی مناسب‌تر است. براساس مقدار آماره آزمون هاسمن (۵۰/۲۹۸، ۵۰/۴۸۴) و سطح خطای آماره آزمون هاسمن (۰/۰۰۰) گفتنی است استفاده از روش داده‌های تابلویی با آثار ثابت برای هر دو الگوی مبتنی بر متغیر مستقل اطمینان بیش از حد مدیریت مناسب است.

جدول ۲ نتایج برآورد الگو براساس معیار اول متغیر مستقل اطمینان بیش از حد مدیریت را براساس شاخص

درصد از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل و کنترلی توجیه شدنی است.

آماره دوربین واتسون (۲/۰۱۱) نیز نشان دهنده نبود مشکل خودهمبستگی در الگوی پژوهش است. در نهایت، ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد ۶۱

جدول (۲) نتایج برازش الگوی مدیریت سود بر اطمینان بیش از حد مدیریت

$DAC_{j,t} = \beta_0 + \beta_1 OverconInv_{j,t} + \sum Control Variables_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$				
متغیرها	ضریب	آماره t	سطح معناداری	رابطه
مقدار ثابت الگو	-۰/۸۳۴	-۷/۱۶۲	۰/۰۰۰	منفی
بیش اطمینانی مدیریت (<i>OverconInv</i>)	۰/۰۴۴	۷/۲۵۹	۰/۰۰۰	مثبت
اهرم مالی	۰/۲۲۲	۷/۴۲۱	۰/۰۰۰	مثبت
اندازه شرکت	۰/۰۴۲	۴/۸۴۹	۰/۰۰۰	مثبت
نرخ بازده دارایی ها	۰/۱۸۳	۳/۶۴۶	۰/۰۰۰	مثبت
موجودی نقد	-۱/۰۷۸	-۹/۴۶۲	۰/۰۰۰	منفی
جمع حساب های دریافتی و موجودی کالا	۰/۱۲۴	۳/۶۸۴	۰/۰۰۰	مثبت
آماره (F)	۱۲/۵۹۷	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۶۱	
سطح معناداری آماره (F)	۰/۰۰۰	آماره دوربین-واتسون	۲/۰۱۱	

می شود، سطح معناداری محاسبه شده برای متغیر اطمینان بیش از حد مدیریت، کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ از این رو، می توان نتیجه گرفت اطمینان بیش از حد مدیریتی در مدیریت سود، تأثیر معناداری دارد؛ بنابراین فرضیه پژوهش براساس شاخص بیش اطمینانی براساس اهرم مالی (*Overconlev*) پذیرفته می شود. سطح معناداری آماره F نشان دهنده تأیید الگوی پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. مقدار آماره دوربین واتسون نیز نشان دهنده نبود مشکل خودهمبستگی است. ضریب تعیین تعدیل شده نیز نشان می دهد ۵۶ درصد تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل و کنترلی توجیه شدنی است.

نتایج جدول ۲ نشان می دهد سطح معناداری برای ضریب متغیرهای اهرم مالی، اندازه شرکت، نرخ بازده دارایی ها، نسبت موجودی نقد و نسبت حساب های دریافتی و موجودی کالا کمتر از ۵ درصد است؛ بنابراین ضریب برآوردی متغیرهای فوق از لحاظ آماری معنادار است.

نتایج آزمون برازش الگوی پژوهش براساس متغیر مستقل بیش اطمینانی مدیریت بر مبنای اهرم مالی در جدول ۳ نشان داده شده است. با توجه به نتایج جدول ۳ و سطح معناداری بیش اطمینانی مدیریت، گفتنی است اطمینان بیش از حد مدیریت بر مبنای اهرم مالی، تأثیر مثبتی در مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی دارد. همانگونه که از نتایج مندرج در جدول ۳ مشاهده

جدول (۳) نتایج برازش الگوی مدیریت سود بر اطمینان بیش از حد مدیریت

$DAC_{j,t} = \beta_0 + \beta_1 OverconLev_{j,t} + \sum ControlVariables_{j,t} + \epsilon_{j,t}$				
متغیرها	ضریب	آماره t	سطح معناداری	رابطه
مقدار ثابت الگو	-۰/۹۰۱	-۷/۶۷۳	۰/۰۰۰	منفی
بیش اطمینانی مدیریت (OverconLev)	۰/۰۲۱	۲/۸۶۴	۰/۰۰۴	مثبت
اهرم مالی	۰/۲۰۴	۶/۴۷۹	۰/۰۰۰	مثبت
اندازه شرکت	۰/۰۴۹	۵/۷۱۷	۰/۰۰۰	مثبت
نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۱۹۴	۳/۸۷۲	۰/۰۰۰	مثبت
موجودی نقد	-۱/۰۱۴	-۸/۸۳۱	۰/۰۰۰	منفی
جمع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا	۰/۰۷۵	۲/۱۴۱	۰/۰۳۲	مثبت
آماره (F)	۱۰/۸۶۱	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۶
سطح معناداری آماره (F)	۰/۰۰۰	آماره دوربین-واتسون		۲/۰۱۵

با توجه به اینکه سطح معناداری متغیرهای اهرم مالی، اندازه شرکت، نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت موجودی نقد و نسبت حساب‌های دریافتی و موجودی کالا که کمتر از ۵ درصد است، ضریب برآوردی متغیرهای بالا از لحاظ آماری معنادار است.

نتایج و پیشنهادها

در پژوهش حاضر با اتکا به مبانی نظری پژوهش‌های پیشین، تلاش شد یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در مدیریت سود معرفی شود؛ از این‌رو، ارتباط عامل رفتاری بیش اطمینانی مدیریت و مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی اختیاری بررسی شد. ارقام تعهدی اختیاری، اقلامی است که مدیریت بر آنها کنترل دارد و آنها را می‌تواند به تأخیر اندازد و یا حذف کند و یا به ثبت و شناسایی آنها را سرعت ببخشد. مدیران بیش اطمینان به دلیل این باور که آنها اطلاعات ویژه‌ای در اختیار دارند، دقت اطلاعات خود و به تبع آن، سود-ها و جریان‌های نقدی آینده واحد تجاری را بیش از حد تخمین می‌زنند و چشم انداز مثبتی از ریسک و

بازده آینده شرکت دارند. مدیران بیش اطمینان به دلیل اطمینان بیش از حد به عملکرد خود و به دلیل دستیابی به سودهای بیشتر در دوره‌های آینده، به دستکاری سود با ارقام تعهدی اختیاری، تمایل بیشتری دارند.

برای اندازه‌گیری بیش اطمینانی مدیریت از دو معیار مبتنی بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و اهرم مالی استفاده شد. از مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی اختیاری نیز به عنوان مبنایی برای محاسبه مدیریت سود استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد بیش اطمینانی مدیریت بر اساس معیار مبتنی بر سرمایه‌گذاری به‌طور معناداری به افزایش مدیریت سود منجر می‌شود. نتایج دیگر، نشان‌دهنده وجود ارتباط مثبت و معنادار بین بیش اطمینانی مدیریت بر اساس معیار مبتنی بر اهرم مالی و مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی است. به‌طور کلی، این نتایج همراستا با نتایج هسیه و همکاران^[۱۶] است. آنها در پژوهش خود نشان دادند مدیران بیش اطمینان، گرایش بیشتری به مدیریت سود با ارقام تعهدی اختیاری دارند. دیگر نتایج این پژوهش نشان می‌دهد در هر دو الگوی

References

- [1] Ahmed, A. S., & Duellman, S. (2013). Managerial overconfidence and accounting conservatism. *Journal of Accounting Research*, 51(1), 1-30.
- [2] Ahmadpour, A., & Shahsavari, M. (2016). Earnings management and the effect of earnings quality in relation to bankruptcy level (Firms listed in Tehran Stock Exchange). *Iranian Journal of Management Studies*, 9(1), 77-99 [In Persian].
- [3] Arabsalehi, M., & Hashemi, M. (2015). the effect of managerial overconfidence on tax avoidance. *Accounting and Auditing Studies*, 22(1), 85-104 [In Persian].
- [4] Blue, Gh. & Hasani Alghar, M. (2015). Empirical measures of earnings quality. *Accounting and Auditing Studies*, 3(12), 46-69 [In Persian].
- [5] Bouwman, C. H. (2014). Managerial optimism and earnings smoothing. *Journal of Banking & Finance*, 41, 283-303.
- [6] Ben-David, I., Graham, J. R., & Harvey, C. R. (2010). Managerial miscalibration (No. w16215). *National Bureau of Economic Research*.
- [7] Chen, S., Lai, S., Liu, C., & Mc Vay, S. (2014). Overconfident Managers and Internal Controls. Working Paper, *National Taiwan University and University of Washington*.
- [8] Campbell, T. C., Gall Meyer, M., Johnson, S. A., Rutherford, J., & Stanley, B. W. (2011). CEO optimism and forced turnover. *Journal of Financial Economics*, 101(3), 695-712.
- [9] Cohen, D. A., & Zarowin, P. (2010). Accrual-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings. *Journal of Accounting and Economics*, 50(1), 2-19
- [10] Duellman, S., Hurwitz, H., & Sun, Y. (2015). Managerial overconfidence and audit fees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 11(2), 148-165.
- [11] Fakhari, H., & Adili, M. (2012). The relationship between free cash flow and earnings management through real activities. *Accounting and Auditing Studies*, 19(70), 63-78 [In Persian].
- [12] Francis, J., Allen, H., Rajgopal, S., & Amy, Y. (2008). CEO Reputation and

پژوهش مبتنی بر اطمینان بیش از حد مدیریت، بین اهرم مالی، اندازه شرکت، نرخ بازده دارایی‌ها، موجودی نقدی و نسبت حساب‌های دریافتی و موجودی کالا به عنوان متغیرهای کنترلی این پژوهش با مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی، ارتباط معناداری وجود دارد. با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

مدیران بیش اطمینان تحت تأثیر این باور که آنها اطلاعات ویژه‌ای در اختیار دارند، معاملات پر حجمی نیز انجام می‌دهند. مطالعات تجربی نشان می‌دهد انجام معاملات زیاد و پر حجم، غالباً به عملکرد ضعیف در بلندمدت منجر می‌شود. چنین مدیرانی باید با بررسی سوابق عملکردی خود در گذشته، نسبت به انجام معاملات و کسب بازده مدنظر اقدام کنند. پژوهش حاضر با تأکید بر یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در مدیریت سود، می‌تواند راهنمای مناسبی برای استفاده کنندگان از صورت‌های مالی و سرمایه‌گذاران باشد؛ از این رو، با توجه به تأثیر مثبت بیش اطمینانی مدیریت در مدیریت سود، نتیجه این پژوهش، شواهدی از خطرات بیش اطمینانی مدیریت را برای سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان فراهم می‌کند تا هنگام اتخاذ تصمیم سرمایه‌گذاری خود به رابطه متغیرهای بیش اطمینانی مدیریت و هموارسازی سود توجه کنند.

با توجه به نتایج این پژوهش، پیشنهادهایی برای انجام پژوهش‌های آینده به شرح زیر ارائه می‌شود:

توصیه می‌شود از سایر الگوهای کشف مدیریت سود موجود برای تفکیک اقلام تعهدی اختیاری از غیراختیاری استفاده و سپس با نتایج این پژوهش مطابقت داده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، رابطه سایر متغیرهای مبتنی بر اطمینان بیش از حد مدیریت با انواع الگوهای محاسبه مدیریت سود آزموده شود.

- and the issuance of management forecasts. *Journal of Accounting Research*, 50(1), 197-231.
- [23] Malmendier, U., & Tate, G. (2005). Does overconfidence affect corporate investment? CEO overconfidence measures revisited. *European Financial Management*, 11(5), 649-659.
- [24] Malmendier, U., Tate, G., & Yan, J. (2007). *Corporate financial policies with overconfident managers* (No. w13570). National Bureau of Economic Research.
- [25] Molanazari, M., Ramsheh, M. (2014). Managerial overconfidence and accounting conservatism, *Journal of Accounting Knowledge*, 5(16), 55-79 [In Persian].
- [26] Nazemi, A. M. (2010). Real earnings management based on Accounting figures accrual earnings management, *CPA Journal*, 114-119 [In Persian].
- [27] Presley, T. J., & Abbott, L. J. (2013). AIA submission: CEO overconfidence and the incidence of financial restatement. *Advances in Accounting*, 29(1), 74-84.
- [28] Pompian, M. M. (2011). *Behavioral Finance and Wealth Management: How to Build Optimal Portfolios that Account for Investor Biases* (Vol. 667). John Wiley & Sons.
- [29] Ramsheh, M., & Molanazari, M. (2014). Managerial overconfidence and accounting conservatism, *Journal of Accounting Knowledge*, 5(16), 55-79 [In Persian].
- [30] Schrand, C. M., & Zechman, S. L. (2012). Executive overconfidence and the slippery slope to financial misreporting. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1), 311-329.
- [31] Schrand, C. M., & Zechman, S. L. (2012). Executive overconfidence and the slippery slope to financial misreporting. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1), 311-329.
- [32] Valizadeh, L. Z. (2009). The results of actual earnings management (Msc dissertatio), Alzahra University.
- Earnings Quality. *Contemporary Accounting Research*, 25 (1), 109-147.
- [13] Hasas Yeganeh, Y., Hasani Alghar, M., & Marfou, M. (2015). Managerial Overconfidence and Audit Fees, *Accounting and Auditing Studies*, 22(3), 363-384 [In Persian].
- [14] Heaton, J. B. (2002). Managerial optimism and corporate finance. *Financial management*, 33-45.
- [15] Hejazi, r., Mohamadi, Sh., aslani, Z., & Aghajani, M. (2012). Earnings management prediction using neural networks and decision tree in TSE, *Accounting and Auditing Studies*, 19(12), 31-46 [In Persian].
- [16] Hsieh, T. S., Bedard, J. C., & Johnstone, K. M. (2014). CEO overconfidence and earnings management during shifting regulatory regimes. *Journal of Business Finance & Accounting*, 41(9-10), 1243-1268.
- [17] Khodamipour, A., Dorri Sedeh, M., & Pouresmaily, A. (2015). The effect of managerial overconfidence on the conservatism with respect to the role of external monitoring, *Accounting and Auditing Studies*, 22(2), 183-202 [In Persian].
- [18] Khodamipour, A., Khorshidi, A., & Shirzad, A. (2014). The impact of disclosure quality on the various earnings management, *Accounting and Auditing Studies*, 20(4), 21-38 [In Persian].
- [19] Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197.
- [20] Lo, K. (2008). Earnings management and earnings quality. *Journal of Accounting and Economics*, 45(2), 350-357.
- [21] Li, F. (2010). Manager's self-serving attribution bias and corporate financial policies. *Working Paper, University of Michigan*.
- [22] Libby, R., & Rennekamp, K. (2012). Self-serving attribution bias, overconfidence,

